

Olga Janžovnik

Po končani osnovni šoli v Velenju in gimnaziji v Velenju je študij nadaljevala na PA Maribor, smer razredni pouk. Leta 1975 se je zaposlila na OŠ Gustava Šiliha v Velenju in nato na OŠ Bibe Röcka v Šoštanju. Leta 1980 je dobila zaposlitev na podružnični OŠ Škale, kjer je poučevala vse do upokojitve leta 2012. Od leta 1994 je poleg poučevanja opravljala tudi naloge vodje podružnice. Ves čas je aktivno sodelovala v društvih in organizacijah v kraju, v društvu REVIVAS Škale pa je aktivna še danes.

Verica Pogačar

Po osnovnem in srednješolskem izobraževanju v Velenju (OŠ Mihe Pintarja Toleda, gimnazija) je leta 1985 končala študij na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani ter se istega leta kot univerzitetna diplomirana ekonomistka zaposlila v Gorenju v Velenju, kjer dela še danes. Leta 2012 je ob delu diplomirala še na Visoki šoli za varstvo okolja in ekotehnologije v Velenju. V začetku leta 2009 je ustanovila REVIVAS – društvo za oživitvev in promocijo vasi Škale, ter postala njegova prva predsednica. V društvu si prizadevajo za ohranjanje dediščine in spomina na nekdanje središče vasi in zaselke, ki so izginili zaradi izkopavanja premoaga. Doslej so izdali dve knjigi ter pripravili nekaj razstav.

Gabrijela Rednak

Prve štiri razrede osnovne šole je končala v Pesju, štiri leta kasneje pa še nižjo gimnazijo v Šoštanju. Srednješolsko maturo je opravila na učiteljišču v Celju. Prvo službeno mesto, kot upraviteljica, je dobila na šoli Plešivec. Pedagoško akademijo za razredni pouk je končala leta 1973. Kot

učiteljica je službovala v Cirkovcah in nato v Škalah vse do upokojitve leta 1985. Tudi kot upokojenka se aktivno vključuje v delo društev v kraju.

PLETERJE V ŠALEŠKI DOLINI

Uvod

Območje v Šaleški dolini, ki predstavlja pridobivalni prostor velenjskega premogovnika in na katerem je bilo v 140-letni zgodovini premogovništva izkopanega več kot 220 milijonov ton lignita,¹ danes večinoma prekriva voda Škalskega, Velenjskega in Družmirskega jezera. Pred pogrezanjem je to območje predstavljalo enega najbolj rodovitnih delov doline. Kot navaja Šterbenk,² je dolinsko dno, ki meri približno 20 km², v preteklem stoletju doživelo obsežne spremembe. Obenem je Šaleška dolina iz pretežno kmetijske prešla v eno najbolj urbaniziranih in spremenjenih slovenskih pokrajin.

V desetletju, ki se je začelo z uresničitvijo gesla »tovarne delavcem« in končalo z otvoritvijo kar celega novega mesta, ko so se v Velenju pospešeno gradile stanovanjske in druge stavbe ter podirali proizvodni rekordi,³ torej v letih 1950–1959, je na drugi strani začel tiho izginjati del doline. Ča-

¹ Skupina PV – zgodovina; <http://www.rlv.si/si/premogovnik-velenje/zgodovina>.

² Emil Šterbenk, Šaleška jezera: vpliv premogovništva na pokrajinsko preobrazbo Šaleške doline (Velenje, 1999), str. 24.

³ Jože Hudales, Življenje v novem mestu: Velenje in njegove urbane identitete 1945–1960 (Ljubljana, 2015), str. 8.

sopisi (v Velenju je takrat izhajal Velenjski rudar) o tem niso poročali, bili pa so polni novic o udarniških akcijah, napredku na vseh področjih in viziji novega mesta.

Vas Škale je bila prva žrtev tega napredka. Najprej se je pogreznilo središče vasi Škale, kasneje so sledili še zaselki Pleterje, Rudolfšah in Deberca, Perkauz in Brezovo. V društvu REVIVAS Škale si že vse od ustanovitve leta 2009 (žal nekaj desetletij prepozno!) prizadevamo izbrskati dokumente in pričevanja o nekdanjem središču vasi Škale in vseh zaselkih, ki so deloma ali v celoti izginili, večinoma v obdobju 1950–1985. Tokrat smo se bolj posvetili zaselku Pleterje.

Zaselek Pleterje, ki danes leži pod Velenjskim jezerom, je še v prvi polovici 20. stoletja predstavljal „zeleni del“ Šaleške doline. Kot kažejo podatki, nikoli ni bil gosto naseljen. Na tem območju je bilo le nekaj kmetij, v zadnji polovici stoletja pa tudi enodružinske hiše. Zaselek se je začel pogrezati zaradi izkopavanja premoga in prve dokaj boljše selitve so se zgodile konec leta 1957. O Pleterjah je zelo malo slikovnega gradiva, saj v tem obdobju fotografiranje ni bilo tako enostavno in poceni kot danes. Tudi dokumentov ni ravno v izobilju, zato se lahko večinoma naslanjamo le na informacije Premogovnika (takrat RLV) oziroma iz njihovih dokumentov izpeljane objave (Seher, Hudales). Ostalo so večinoma ustni viri, ki smo jih deloma že zajeli v našem zborniku Škalske zgodbe. Veseli smo, da nam je po vseh teh letih vendarle uspelo napaberkovati še nekaj drobtinic, ki jih z veseljem posredujemo javnosti in upamo, da bomo s tem spodbudili še koga, ki hrani še kak spomin na nekdanje Škale, da ga obelodani.

Obenem se zahvaljujemo Karlu Bolhi, Olgi Grebenšek, Štefki in Jožetu Kovaču, Vidi in Dolfetu Lipniku, Miranu Lukačku, Ivanu Pevcu, Mariji Skrt in Karliju Stropniku za dragocena pričevanja in dokumente.

Za lažje razumevanje vsebine še nekaj dejstev in pojasnil:

- Ime Velenjsko jezero (in tudi Turistično jezero) je nekje do konca 70. let prejšnjega stoletja pripadalo današnjemu Škalskemu jezeru (dokler je delovala stara restavracija).

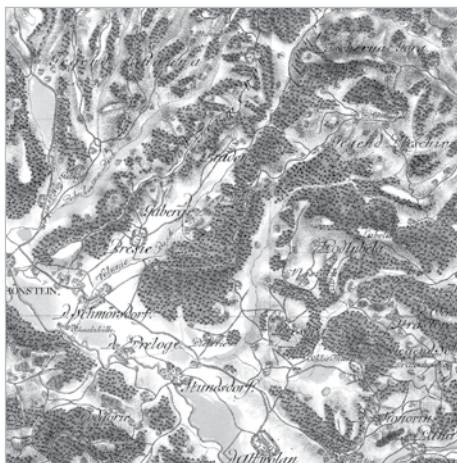
- Današnje Velenjsko jezero je začelo nastajati leta 1926, ko so se začela izkopavanja od (današnjega) Starega jaška – jaška Škale v smeri proti severu. Prvo posestvo, ki je bilo zaradi tega prizadeto, je bilo posestvo Gregorja Meha, po domače Plevela.⁴ Jezero je dolgo nosilo ime po tej domačiji: Plevelovo jezero oziroma, za domačine, Plevelov tajht. V nadaljevanju za to jezero uporabljamo sedanje ime – Velenjsko jezero.
- Intenzivnejše izkopavanje premoga med 2. svetovno vojno in takoj po njej je na površju začelo puščati drastične posledice in celotno območje se je začelo pogrezati. Leta 1943 se je zaradi tega s pobočja proti Škalskemu hribu morala odseliti družina Potočnik, po domače Vaga. Leta 1948 se je zrušil del cerkve sv. Jurija v Škalah, nato je sledilo pogrezanje celotnega središča Škal. Eno od naslednjih je bilo območje Pleterij, sledili so še drugi zaselki Škal, pa za njimi še del Pesja, Preloge, Družmirje, del Šoštanja, Metleč in Gaberk.
- Potok Lepena se danes zliva v Škalsko jezero (na njegovem severovzhodnem delu), potok Sopota pa v Velenjsko jezero. Pred nastankom obeh jezer je potok Lepena nadaljeval pot po dolini v smeri proti Šoštanju in se nasproti gostišča Marn zлил v potok Sopoto (danes bi to sotočje iskali na južnem delu Velenjskega jezera, v bližini Velenjske plaže). Preden se je Sopota zlila v Pako, je dobila iz smeri Ležna še en manjši (desni) pritok, ki so ga domačini imenovali Hudak.
- Zdelo se nam je primerno, da za posestva in prebivalce območja v prvi vrsti uporabljamo domača imena. Zaradi lažjega razumevanja je praviloma dodan še priimek zadnjega lastnika.

⁴ Če bi prekrili takratne in današnje zemljevide, bi Plevelovo posestvo našli na nasipu med Škalskim in Velenjskim jezerom.

Od kod ime Pleterje in katero je pravo

Naše informatorje smo spraševali, kako je prav: tisto Pletarje ali tiste Pletarje. Enotnega mnenja ni, pogostejše pa je bilo slišati **tiste Pleterje**. V nadaljevanju to različico tudi uporabljamo (razen pri citiranju).

Kot navaja Ravnikar,⁵ je ime zaselka Pleterje prvič omenjeno v pisnih virih leta 1478. Na prvem vojaškem zemljevidu Habsburške monarhije, izdelanem v 18. stoletju,⁶ se na obravnavanem območju pojavlja ime **Pleterie** (ne pa tudi ime naselja Škale, kar je gotovo čudno). Franciscejski kataster iz leta 1825 postavlja središče Škal (Skallis) v bližino cerkve, na obravnavanem območju Pleterij pa posestva **Pleteršek** (Pletterschegg), poleg tega pa še Oremuž (Oremus), Pirnat na Glini, Jerač (Juratz), Petelinjek (Petelinegg) in Kavre (Kaure). Povezava med imenom zaselka Pleterje in priimkom Pleteršek se ponuja kar sama po sebi.

Slika 1:
Pleterje na
jožefinskem
zemljevidu – izsek
iz zemljevida za
Notranjo Avstrijo,
izdelanega v letih
1784–1785,
sekcija 163.
(ÖSTA–
Österreichisches
Staatsarchiv)

⁵ Tone Ravnikar, Oris starejše zgodovine naselja Škale, v: Škale, Šaleški razgledi št. 11, str. 28.

⁶ Zemljevid, izdelan v obdobju 1763–1787 za celotno Habsburško monarhijo, danes poznan kot jožefinski zemljevid ali jožefinska izmera.

Med današnjimi pričevalci vsekakor prevladuje domneva, da je Pleterje dobilo ime po Pleteršku, lastniku dobrega dela zemljišč in posestev v Pleterjah, a je gotovo ravno obratno. Po navedbah Jožeta Hudalesa so krajevna in ledinska imena zagotovo starejša od domačih imen in priimkov, ki so nastajali kasneje – domača imena včasih šele od 16. stoletja dalje in so se nato od konca 18. stoletja dalje ustalila tudi kot osebni priimki; pred tem so se nanašala samo na hišo in jih prebivalci ob morebitni preselitvi navadno niso »nesli« s sabo.⁷

Pleteršek je po spominu pričevalcev v prvi polovici 20. stoletja sicer živel v Pesju in ne v Škalah (oziroma Pleterjah). Po navedbah Karla Stropnika⁸ je imel tam gostilno, mesnico in ledenico in naj bi leta 1926 propadel. Olga Grebenšek se spominja, da naj bi ta Pleteršek imel trgovino in gostilno, ki ju je prodal Melanšku, sam pa se je preselil v Šoštanj. Morda bi zdržala domneva, da so imeli Pleterški nekoč v lasti kar večino obravnavanega območja. Morda je bila na tem mestu nekoč samo ena velika domačija Pleteršek, ki se je kasneje delila (med potomce) in prodajala priseljencem.

Po navedbah Karla Stropnika⁹ naj bi se Brišniki v Škale naselili leta 1923 na manjše Pleterškovo posestvo, nato pa leta 1926 na (dodatno?) odkupljeni zemlji začeli graditi hišo. Za Oremuže je znano, da je z možitvijo Barbare Oremuž z Jožefom Kovačem, ki je izhajal od Deberskih Kovačev,¹⁰ prišlo na domačiji do spremembe priimka. Jožef Kovač, ki je bil soustanovitelj škalske hranilnice in celih 27 let tudi župan v Škalah, je dočakal častitljivo starost.¹¹ Imel je 13 otrok, ki

⁷ Jože Hudales, *Od zibeli do groba*, (Velenje in Ljubljana, 1997), str. 147–149.

⁸ Karl Stropnik, *Spomini na Pleterje*: Pleterje so bile ena luštna vas, v: *Škalske zgodbe*, ur. Jože Hudales in Verica Pogačar (Škale, 2012), str. 75.

⁹ Stropnik, *Spomini na Pleterje*, str. 74–75.

¹⁰ Marija Skrt: Deberca, v: *Škalske zgodbe*, ur. Jože Hudales in Verica Pogačar (Škale, 2012), str. 101.

¹¹ Najstarejši Škalčan 90 letnik, *Slovenec*, 15. marec 1931, str. 3.

so večinoma odšli po svetu. Na Oremuževi domačiji je ostal Edvard Kovač, ki je bil v 1. svetovni vojni zadet in se je vrnil domov s kroglo v telesu. Po pripovedovanju Štefke Kovač je Edvard leta 1937 umrl, zapustil pa je vdovo Cilko (Cecilijo, prej Janovo iz Bevč) in sina Jožeta Kovača. Dve leti kasneje, leta 1939, se je Cilka znova poročila. Njen mož se je na Oremuževo domačijo priženil iz Družmirja. To je bil Martin Pleteršek, po domače Miklavov. Leta 1940 se jima je rodil sin Martin.¹²

Priimek Pleteršek se je torej vrnil v Pleterje, a zanimivo: ne na Pleterškovo, temveč na Oremuževo domačijo (ki pa sta bili le streljaj oddaljeni druga od druge, zaradi česar je še bolj verjetno, da je v preteklosti prišlo do drobitve in delitve med potomce).

Zadnji prebivalci Pleterškove domačije pa so bili Zaluberškovi.

Kje so (bile) Pleterje

Območje Pleterij lahko obravnavamo ožje in širše.

Ožja interpretacija pravi, da so Pleterje obsegale le območje okrog domačij Pleteršek, Oremuž, Pirnat in Brišnik (navajamo domača imena), se pravi nepravilen krog premera kakšnega pol kilometra okrog domačij in majhnega gozdička. Celoten teren na tem območju je bil nekoliko dvignjen in je padal do Sopote na vzhodu in jugovzhodu.

Karl Stropnik v prej omenjenih Spominih na Pleterje navaja, da so center zaselka Pleterje tvorile zgoraj omenjene domačije. Če tokrat navedemo priimke zadnjih lastnikov, so bili to Zaluberški, Pleterški, Polaki in Brišniki. In nadaljuje: »Vzhodno od nas¹³ je bil Kasnik, zahodno pa Mlačnik, Pevec, Trbul in Polak, Poc in Grobelnik. Na severu pa Jerači,

¹² Jože Kovač se je kasneje oženil in zapustil Oremuževo domačijo, Martin Pleteršek pa se je preselil na nadomestno posestvo v Šentilj.

¹³ Brišnikov (na to domačijo se je leta 1939 priženil Karlov oče Karl Stropnik, lastnik domačije pa je do konca ostal Martin Brišnik).

Brložniki, Uršičeva Štefka in Uršiči. Na jugu se je Pleterje navezovalo na Pesje, tako da so hiše Špital, Jeraj, Kasesnik in Toman spadale že v Pesje«.

Gabrijela Rednak pravi: »Domačini smo za Pleterje imenovali ozemlje, ki ga je na jugu in vzhodu omejeval potok Sopota, naprej proti severu pa je meja tekla po cesti mimo Videmška (p. d. Tičerja) do starega Poduršana. Zadnja hiša, ki je še spadala k Pleterjam, je bila Kavretova. Nekateri so k Pleterjam prištevali tudi hiše severno od ceste Velenje–Šoštanj, začenši pri Oštirju. Na zahodu je Pleterje omejeval potok Hudak, na severu pa so hiše segale do Ležna.«

Vsekakor ni znano, da bi imelo območje okrog zgoraj navedenega »centra Pleterij« kakšno posebno ime, zato bomo k Pleterjam pripisali tudi vso okoliško ravnino med Škalskim hribom na vzhodu in potokom Lepeno na jugu. Mejo na severovzhodnem delu predstavlja cesta od Farovškega mostu do Mlinarja (p. d. Kavre). K širšemu območju Pleterij bi torej lahko šteli domačije v gozdu Ležen oz. ob njem ter ob omenjeni cesti, torej še: Uršič (p. d. Zgornji Uršič), Bolha (Spodnji Uršič), Jan (Jerač), Brložnik (Trnek), Videmšek (Tičer) in Mlinar (Kavre).

V tem prispevku bomo sicer podrobneje predstavili le nekatere od teh.

*Slika 2:
Obravnavano
območje na
topografski
karti iz leta 1948
(zarisal Miran
Lukaček).*

Opis območja Pleterij

Če še enkrat pogledamo Pleterje na jožefinskem zemljevidu (slika 1), je bilo z izjemo treh hiš ob gozdičku (glede na legendo: hiš z vrtom, kar velja za vse naštete) in petih hiš na obronkih Ležna območje tako rekoč prazno. Povsem drugačna je slika zaselka po 2. svetovni vojni (slika 2), ko se je na tem območju pojavilo kar nekaj novih hiš. Sklepamo, da je bilo to posledica priseljevanj zaradi začetkov izkopavanja premoga. Hudales navaja, da je večina teh prav gotovo nastala proti koncu 19. stoletja, ko so si rudarji zgradili skromne hišice ali živeli kot najemniki v številnih novih kočah.¹⁴

Iz topografskih kart (Lukaček) in nekaj redkih fotografij je mogoče sklepati, da je bilo območje med Škalskim hribom, Ležnom in Glinškovim klancem valovita ravnina, ki je rahlo padala v smeri proti Staremu jašku – jašku Škale oziroma do potoka Lepena. Območje je prečil potok Sopota, ki izvira za Lubelo. Sopota je dobila pri Kavretu majhen pritok iz Ležna. Niže, predvsem med Farovškim in Kasnikovim mostom, je imela dokaj nemirno strugo s številnimi okljuki. V tem delu se je med potokom in cesto razprostirala ravnina, znana kot Pirnatova Loka. Niže v Pleterjah je Sopota dobila še dva pritoka: Lepeno in Hudak.

Vzpetinica, na kateri so bile domačije Pleteršek, Oremuž, Pirnat in Brišnik, se je na severu še dvigala proti gozdu Ležen, na vzhodu in jugu pa spuščala proti ravnini, po kateri je tekel potok Sopota. Ta predel je bil zaraščen z gozdom. Pri Pleteršku (Zaluberšku) pa je bila z juga proti severu še ostra in strma zajeda. Proti zahodu in jugozahodu se je teren zelo rahlo spuščal. Za domačije od Grobelnika do Mlačnika lahko rečemo, da so ležale na ravnini, z rahlim nagibom proti jugu.

Kot je sklepati iz navedb o odkupu posestev, ki jih je kupil Rudnik lignita Velenje,¹⁵ so bile vse hiše na tem obmo-

¹⁴ Jože Hudales, Škalski prostor: od ledinskih imen do domačih imen kmetij, v: Škalske zgodbe, ur. Jože Hudales in Verica Pogačar (Škale, 2012), str. 27.

¹⁵ Anton Seher, Zgodovina premogovnika Velenje, 2. knjiga (Velenje, 1998), str. 236–245.

čju zidane, vsaka pa je imela zraven vsaj še (povečini zidano) gospodarsko poslopje, pa kakšen zidan ali lesen pomožni objekt (svinjak, kozolec, drvarnico ipd.). Prebivalci so se ukvarjali s kmetijstvom, večinoma pa tudi že iskali delo v bližnjem rudniku. Po večini površine so se raztezale rodovitne njive in travniki, ob domačijah pa so stali vrtovi in sadovnjaki. Gozd Ležen pa je bil bogat z lesom in gozdnimi sadeži.

Med njivami in travniki so bile skozi Pleterje speljane povezovalne poti. Vida Lipnik jih takole opisuje: »Cesta proti Škalam je od Glinšekove kapele na sredi klanca vodila do mostu čez Lepeno, pri Cvenku. Malo naprej je bilo križišče: levo je cesta vodila skozi Pleterje do Oremuža, desno pa mimo Kasnika proti Škalam. Malo pred farovškim mostom, ki je prečkal Sopoto, je bilo križišče: desno je cesta peljala na Škalski hrib, levo pa naprej gor po dolini ter mimo Šmona v Plešivec. Iz Škal pa je potekala do Marna še ena pešpot: začela se je pri ta starem Poduršanu, nato pa je vodila mimo Jerača, Polaka in Brišnikov.«¹⁶

Gabrijela Rednak pripoveduje: »Enajst let sem s sosolci ceste in steze skozi Pleterje prehodila dvakrat na dan. Ceste so bile slabe, brez vsakega peska, zato so bile ob dežju blatne. Vsak dan sem se srečevala z domačini. Pozdravljali smo se in velikokrat tudi pogovarjali. V poletnih mesecih sem jih videvala vsak dan na njivah in travnikih z motikami, grabljami, kosami in srpi. Orali so s konji ali kravami. Kmetijskih strojev niso poznali. Kmetje tudi gozdov niso imeli, razen Oremuževih. Kot dobra sadjarja sta slovela Jerač (Jan) in Brišnik Martin. Ob stezah in vrtovih so imeli nasajeno tudi vinsko trto. Tudi kakšno jagodo sem si kdaj 'sposodila'. To so bila leta po vojni in v državi je primanjkovalo hrane, zato je bila (poleg davkov) v veljavi obvezna oddaja žita, mesa in mleka. Kljub temu so se ljudje v Pleterjah znali poveseliti, predvsem ob godovih, rojstnih dnevih in likofih. Sploh pa nikjer v Škalah ni bilo toliko muzikantov kot v Pleterjah. Na

¹⁶ Vida Lipnik, Ceste v Škale in Glinšekov klanc, v: Škalske zgodbe, ur. Jože Hudales in Verica Pogačar (Škale, 2012), str. 79–80.

harmoniko (frajtonarico) so znali igrati kar trije: Jeračev Karel, Uršičev Pepe (Spodnji Uršič) in Mlačnekov Franc (Vrčkovnik).«

Misterij hišnih števil

Pri iskanju dokumentov in proučevanju območja nekdanjih Škal vedno znova naletimo na vprašanje različnih hišnih števil. Kot navaja Hudales,¹⁷ iz Zapisnika duš (status animarum), ki ga je okrog leta 1910 začel voditi dekan Ivan Rotner, izhaja, da so imele Škale v začetku 19. stoletja 136 hišnih števil. Številko Škale 1 je nosilo župnišče na Škalskem hribu, številko Škale 136 pa železniška postaja, ki je imela tudi eno stanovanje. Štetje se je začelo na Škalskem hribu (številke 1 do 10), nadaljevalo najprej proti jugovzhodu (Deberca in Turn) in nato proti severu. Pleterjam so, kot vse kaže, pripadale hišne številke bolj proti koncu, in sicer od severa proti jugu do Cvenka. Cvenk (Srebotnik) je imel hišno številko Škale 126, naslednjo, Škale 127, pa je imela Glinškova domačija na Glinškovem klancu.

Kot se spominjajo pričevalci (Pevec), naj bi se sprememba hišnih števil v Pleterjah zgodila med letoma 1953 in 1957. Verjetno se je vsaj ena od teh zgodila leta 1953, na kar je mogoče sklepati iz članka v Velenjskem rudarju,¹⁸ ki navaja, da je „Skupščina nato razpravljala o preimenovanju nekaterih naselij v zvezi z novo numeracijo hiš«.

Predvidevamo, da je ta sprememba prinesla hišno številko Škale 1 domačiji Grobelnik (Oštir), ki je bila prva hiša pri odcepu s ceste Velenje–Družmirje–Šoštanj na zahodnem delu Pleterij. Do številke 19 so bile zajete vse hiše v Pleterjah, številčenje pa se je nato nadaljevalo v smeri proti severu.

¹⁷ Hudales, Škalski prostor: od ledinskih imen do domačih hišnih imen, v: Škalske zgodbe, str. 28.

¹⁸ (Anton Kurnik), Gospodarski problemi MLO Velenje, Velenjski rudar, 15. avgust 1953, št. 8, str. 1.

V nadaljevanju je naveden pregled hišnih števil za območje Pleterij, kot jih navaja Seher v svoji 2. knjigi o zgodovini premogovništva, in nekaterih hišnih števil, ki so bile v veljavi prej (verjetno tudi pred 2. svetovno vojno) in se jih informatorji še spominjajo. Poleg podatkov o zadnjem lastniku dodajamo še domača imena. Krepko tiskani so podatki za ožje Pleterje.

Hišna št. po 1953	Hišna št. pred 2. svet. vojno	Lastnik (priimek, ime)	domače ime
1	124	OŠTIR, SLAVKO	GROBELNIK
2	125	HOVNIKAR, MARTIN	PUC (POC)
3		POLAK, FERDO	
4	123	PRAZNIK, ALOJZ	TRBUL
5	122	PEVEC, IVAN	
6	121	VRČKOVNIK, FRANC	MLAČNIK
7		URŠIČ, ALOJZ	ZGORNJI URŠIČ
8	112	BOLHA, ŠTEFKA	SPODNJI URŠIČ
9	119	PLETERŠEK, MARTIN	OREMUŽ
10	118	ZALUBERŠEK, FRANC	PLETERŠEK
11	117	POLAK, FRANC	PIRNAT
12	116	BRIŠNIK, MARTIN	BRIŠNIK
13	126	SREBOTNIK, FRIDERIK	CVENK
14	115	KASNIK, HUBERT	
15		JAN, MIHA	JERAČ
16		BRLOŽNIK, MARIJA	TRNEK
17		VIDEMŠEK, JERNEJ	TIČER
18		MLINAR, ROZALIJA	KAVRE

Ali je bila to res zadnja oziroma edina sprememba po vojni? Stropnik navaja, da so se hišne številke večkrat menjale. »V mojem spominu je, da je bila pri nas nekaj časa hišna številka 11, nato pa 12«. (Škalske zgodbe, str. 75). Med vojno

so jim pa Nemci na hišo obesili številko Skalis 7. Po nekaterih indicijah tudi med obema vojnama hišne številke niso ostale enake.

Spomini domačinov na Pleterje in življenje v Pleterjah

V tem poglavju podajamo spomine Ivana Pevca, Karla Stropnika in Gabrijele Rednak na Pleterje in Pleterjane.

Ivan Pevec je o naselitvi družine Pevec v Pleterjah (on jih sicer imenuje Pletarje) leta 2008¹⁹ takole zapisal:

»Oče Miroslav (takrat Friderik) se je rodil 1. 6. 1892 v Hermancih pri Ljutomeru, kjer je dokončal osnovno šolanje. Ker v revni Prlekiji ni bilo dovolj dela in zaslužka, je delal po različnih krajih v bližini doma. In nekoliko pred začetkom 1. svetovne vojne se je podal na delo v Nemčijo. Ko je štel dovolj let, so ga vpoklicali, dali v vojaško suknjo in poslali na fronto. Kmalu ga je zadel usodni strel in zaradi ran, ki jih je dobil že kmalu po začetku 1. svetovne vojne, leta 1915, so ga vojne oblasti oprostile vojaške službe. Delal je zopet po različnih rudnikih v Nemčiji. Najdlje je delal kot jamski kopač v rudniku v okolici Leobna. Ker ga je pričelo mučiti domotožje, se je vrnil v domovino okrog leta 1922. Delo je nadaljeval v velenjskem premogovniku. Po poizvedovanju je izvedel, da je naprodaj lesena hiša družine Harličko v Škalah v zaselku Pletarje. Skupaj s hišo je kupil tudi 38 arov zemljišča. Kmalu se je poročil z že vdovo Terezijo, rojeno Meh. V zakon mu je privedla tudi že odraslega sina Ferda Skerlovnika in nekoliko umsko prizadeto hčer Marijo (umrla je leta 1943 v nemškem taborišču) ter ostarelo mamo bivšega pokojnega moža. V tem zakonu sta se mu rodila še sin Slavko in hčerka Angela. Zaradi bolezni mu je žena in mati še majhnih otrok umrla in mu prepustila vzgojo in preživljanje družine. Ker je bilo to zanj preveliko breme, je pričel iskati primerno služkinjo. Zvedel

¹⁹ Ivan Pevec, *Življenje je kot reka* (Velenje, 2008).

je, da v gostišču Marn dela za to delo primerno dekle. To je bila moja mama Ivanka, doma iz Šentilja pri Velenju (Kolarjeva iz Kot).²⁰

Polovico hiše so pozidali in postavili novo streho. Del hiše, kjer je bivala stara mati z vnukinjo Marijo, pa le-ta ni pustila pozidati in tako je ostala do konca nedokončana. V zidanem delu pritličja je bila kuhinja, dve spalnici in shramba, na podstrešju pa je bila še ena soba.

Ob hiši je bilo gospodarsko poslopje in mala drvarnica. Pod hišo je bil vodnjak, ki mu ni niti v najhujši suši zmanjkalo vode, tako da so tudi sosedje Vrčkovniki ves čas nosili vodo iz našega vodnjaka, kajti oni so imeli v svojem vodnjaku v kleti le vodo iz kapnice (s strehe hiše)«.

Družina Pevec je bila kmalu po začetku vojne (junija 1941) izseljena v Srbijo. Na svoj dom v Pleterjah so se vrnili šele po koncu vojne, julija 1945. Ivan Pevec v svoji knjigi »Življenje je kot reka« vrnitev domov takole opisuje:

»Ko smo prišli domov, smo našli prazno hišo brez pohištva. V njej je še takrat bivala stara Slokanca, ki je nikakor niso mogli prepričati, da hiša, ki so ji jo dali okupatorji, ni več njena. Ker nismo imeli doma kje spati, smo nekaj časa spali na Vrčkovnikovem seniku.

Sprejem sosedov in sploh sovaščanov v soboto po naši vrnitvi na naš nekdanji dom je bil presunljiv. Na ozarah Mlačnikovih (Vrčkovnikovih) njiv, od koder je segal pogled na naselje Pesje in del Družmirja, so se zbrali skoraj vsi sosedje. Zagorel je velik kres in iz grl deklet in fantov je zadonela sprva nežna, a kmalu glasna, štiri leta za našo družino zatajena slovenska pesem, ki je odmevala daleč v dolino pod nami. Ni manjkalo potice in peciva, ki so jih, čeprav le nekaj več kot mesec dni po končani vojni, pripravila dekleta v čast na našo

²⁰ Miroslavu Pevcu in ženi Ivanki so se do leta 1940 rodili trije otroci: sin Martin (ki je pri 4 letih umrl zaradi davice), sin Ivan in hči Anica. Med vojno, ko so bili v izgnanstvu v Srbiji, se jim je pridružil še sin Rudi.

vrnitev, sosed Mlačnik, velik prijatelj slovenske pesmi, pa je iz kleti neumorno prinašal štefane²¹ in *zelenke*²² domačega jabolčnika, da se grla ne bi prehitro sušila. Slavje je trajalo do ranih jutranjih ur, ko so dekleta in fantje odšli domov, se preoblekli in pohiteli k maši, kajti skoraj vsi so peli v cerkvenem zboru.

Oče se je vrnil na prejšnje delovno mesto na bratovsko skladnico v Pesje, čeprav se v novi oblasti ni bilo treba več boriti za pravice delavcev, ampak le za uveljavljanje in priznanje v preteklosti doseženih socialnih pravic, ki so izhajale iz dela. Preko agrarne reforme smo dobili nekaj pohištva, kuhinjske opreme in po prijavah ljudi, kdo vse je odvažal naše stvari, ko so nas izselili, tudi precej lastnega pohištva, ki ga trenutni lastniki zlepa niso hoteli vrniti. Edino šivalni stroj, zidno uro z nihalom in očetov klobuk, ki jih je varno skrila Blagotinškova Ančka pri Gorjakošku v Škalah, smo dobili vrnjene takoj, ko smo prišli iz Srbije. Očetu je klobuk mnogo pomenil in še mnogo pozneje je bila njegova navada, da je najprej dal na glavo klobuk in šele potem se je pričel oblačiti.

Ker v hiši še nismo imeli elektrike, so nam sosedi pomagali, da smo tudi mi dobili elektriko v hišo. V vsakem prostoru je zasvetila žarnica, v kuhinji in sobi pa so namestili tudi

Slika 3:

Pogled na domačijo okrog leta 1950: v ozadju levo hiša Vrčkovnikovih (Škale 6), spredaj domačija Pevec (Škale 5), v sredi-ni hiša in desno gospodarsko poslopje (original hrani Ivan Pevec).

²¹ steklenica za pijačo, predvsem vino, s prostornino 2 litrov.

²² steklenica iz zelenega stekla, ki drži približno 1 liter.

vtičnico. Ko je brat Slavko zvedel, da že imamo elektriko, je prinesel mali radijski aparat Telefunken, ki je bolj hreščal, kot pa smo lahko razumeli, kaj želijo povedati in sporočiti.«

Karl Stropnik je v Škalskih zgodbah²³ zelo slikovito opisal svojo mladost v Pleterjah in gotovo si vsaj kratek odlomek zasluži objavo tudi v tem prispevku:

»Pleterje so bile ena luštna vas, nismo se kregali, šli smo križem po godovanjih, raznih praznikih, kuhali žganje, mlatili in luščili bučnice ... Pomagali smo drug drugemu, vse do leta 1957, ko smo se zaradi ugrezanja morali seliti.

Mladost v Pleterjah je bila res nekaj posebnega in polna pustolovščin, ki se jih z veseljem spominjam. Poleti smo otroci čofotali v jezeru, ki se je vse bolj širilo zaradi izkopavanja premoga, in v večji mlaki, ki je bila med Oremuževim in Zaluberškovim gospodarskim poslopjem. Mlaka je bila dolga 30 do 40 in široka do 15 metrov. V njej je rasla zdravilna rastlina kolmež; vsako leto v juliju ali avgustu jo je prišel nabirat mož z malho na rami, velikim klobukom in belo brado, klicali smo ga *Špic dohtar*.²⁴ Navada je bila, da ga je ob prihodu v vas moj oče ostrigel in uredil brado. Navadno je hodil bos, čevlje pa je imel obešene čez ramo. Nastanil se je v *parni*²⁵ pri Oremuževih in tam ostal dva do tri tedne. Opazovali smo ga, kako se je pri vodnjaku zjutraj umil, pretegnil, nabasal *fajfo*²⁶ ali založil *čik*.²⁷ Nato se je usedel za mizo pod košato lipo na Oremuževem dvorišču in počakal, da mu

²³ Karl Stropnik, Spomini na Pleterje: Pleterje so bile ena luštna vas, v: Škalske zgodbe, str. 76.

²⁴ *Špic dohtar* – verjetno so ga tako klicali zaradi brade.

²⁵ *Parna* – prostor za shranjevanje krme, slame, sena.

²⁶ *Fajfa* – pipa.

²⁷ *Čik* – zalogaj tobaka za žvečenje.

je teta Cilka postregla z zajtrkom, potem pa je celo dopoldne razlagal svoje življenjske štorije. Popoldne se je, če je bilo vreme lepo, lotil nabiranja in sušenja kolmeža. *Špic dohtarja* smo poslušali vsi, stari in mladi.

Poletja ob vodi so prinašala tudi nevarnosti in enkrat sem imel veliko srečo v nesreči. Zaradi naglega ugrezanja tal ob izkopavanju premoga na območju med Kasnikom in športnim igriščem Ajnšpan ter južno od Sopote proti Pesju na Oremuževih in Cvenkovih njivah je bilo v naši okolici kar veliko novonastalih mlak in jezerc. Ko smo se neke nedelje, 29. junija 1957, kopali, sem stopil v eno od razpok, ki so bile pod vodo, in potegnilo me je tako globoko, da so me prijatelji, že nezavestnega, komaj izvlekli in me oživili.«

Karl Stropnik se prebivalcev Pleterij še danes živo spominja. Takole je zapisal:

»Pri nas se je takrat reklo pri Brišniku. Oče se je od Kavreta poročil k Brišniku 1938. leta. Tam smo živeli stari oče Martin, ki je bil od leta 1937 upokojen kot rudar, stara mama Terezija, moj oče Karl, mama Angela ter pozneje brat Jože, ki je bil rojen leta 1947, in sestra Terezija, rojena leta 1949.

Pri Pirnatu po domače, pisali so se Polak, so bili oče Franc, mama Micka, ki se je poročila k Polaku od Poduršenov – Arličev, hči Marica, ki se je poročila s Cirilom Gnezda, ter sin Franci, ki se je poročil z Oklokovim dekletom. Pri Zaluberšku so bili ata Franc, mama Ančka, hči Marica, ki je bila lepo razvito dekle in smo jo fantje radi pogledali, ter sinova Rudi in Franc. Od nas mularije že nekaj večja, tako da smo jima morali kar dobro slediti pri raznih lumparijah. Pri Oremužih so bili mama Cilka, ate pa je bil Martin Pleteršek in sinova Jože in Tine. Tu lahko omenim, da je oče od Jožeta (Kovačev Edvard) kmalu umrl, prišlo je do zastrupitve. Tako se je Jože pisal Kovač, njegov polbrat pa Pleteršek.

V Oremuževih svinjakih so stanovali tudi Pesjakovi, ki so pomagali Oremužem pri delu.

Pri Kasniku so bili oče Hubert, ki je kar dosti delal kovaštvo in je imel lepo urejeno kovaško delavnico, v kateri

smo se tudi mi izpopolnjevali in dosti kaj tudi ušpičili. Pri hiši je bila mama Marija, h Kasniku se je oženila iz Zgornjega Šaleka, hči Lidiya in Marica, ki je bila naglušna, in sin Hubert – Bertl, ki se je rodi leta 1942, tako kot jaz. Marica je vozila s konjem.

Pri vseh naštetih hišah so imeli tudi vprežno živino, pri dveh pa tudi čebelnjak. V mojem spominu se je ohranilo stanje na posestvih tik pred našim odhodom iz Pleterij (konec leta 1957), ki je bilo naslednje:

PRIIMEK (domače ime)	krave	voli	konji	čebele	prašiči	leglo
Brišnik	1	/	/	9 panjev	2 večja	
Polak (Pirnat)	3	/	2	/	4	1x letno
Pleteršek (Oremuž)	4	/	2	12 panjev	4	2x letno
Zaluberšek (Pleteršek)	2+2 teleti	1	/	/	3	1x letno
Kasnik	3+1 tele	/	1	/	2	1x letno

Gabrijela Rednak pa se takole spominja Kavretove domačije (Mlinar, Škale 18) in Kavretove Rozike:

»Na skrajnem severnem delu je stala Kavretova domačija. Kmetija je bila majhna. V hlevu so lahko gojili 2 prašiča in nekaj kokoši. Bili so skromni. Po pripovedovanju moje mame se je na tej kmetiji preživljalo 14 otrok in starša. V stari Jugoslaviji ni bilo dela. Oče Kavre je bil nekoliko umetniško nadarjen. Izdeloval je kipce iz lipovega lesa, priložnostno pa je opravljal zidarska dela za vso vas. Tudi vsi sinovi so bili večji tega dela. Kmetijo so namenili hčerki Roziki. Ustvarila si je družino. Mož je bil zaposlen na rudniku, sama pa je obdelovala zemljo in vzgajala sina Zdenka. Kavretova družina je bila napredno usmerjena. Pri njih so se zbirali ljudje, ki niso bili zadovoljni s takratnim življenjem malega človeka. Bili so izdani. Roziko so odpeljali v nemško taborišče, moža

pa so ustrelili v Mariboru. Sina Zdenka je rešila teta Ančka. Mama Rozika je preživela taborišče. Domov je prinesla globoko rano na stegnu. Nikdar se ni v celoti zacelila. Doma je našla prazno hišo in hlev. Vse je bilo izropano. Če ne bi bila tako trmasta in pridna, ne bi preživela teh težkih časov. Našla je življenjskega sopotnika, prav tako delovnega in vztrajnega. Leta 1950 se jima je rodila hčerka Milena. Veselje se je povrnilo v Kavretovo hišo. Oče je bil zaposlen na rudniku z dobro plačo, mama Rozika pa je skrbela za hišo, polje, živino in vrt. Če pa je imela čas, se je rada oglasila pri nas. Ne na kavo, ker je nismo poznali. Nikoli ni bila slabe volje, kadarkoli je prišla naokrog. Rozike je bil sam smeh in dobra volja. Imela je sposobnost, da je znala ljudi dobro opazovati in oponašati. Ko sem bila stara 12 let, sem med počitnicami hodila čuvat hčerko Mileno. Čeprav sem bila jaz še otrok, sva postali prijateljici in mi je mnogo stvari zaupala. Težki časi pa za Roziko še niso minili. Rodila je drugo hčerko. Bila je telesno in duševno težak invalid. Rozike ni zlomilo, ker je imela trden značaj in veliko ljubezen do hčere. Čez nekaj let se je zopet zgodila nesreča. Zaradi rudarjenja so se pojavile razpoke na hiši. Pretočila je mnogo solza. Iskati so začeli nov dom. Našli so ga v Rečici ob Paki. Končno je mirno zažive-la.«

Začetki pogrezanja in selitve

V obdobju 1957–1973 je bilo celotno območje Pleterij izpraznjeno, pogreznjeno in zalito z vodo (današnjega) Velenjskega jezera. Rudnik lignita Velenje je odkupil posestva (večinoma za smešno ceno), pri iskanju novega doma pa so se družine morale večinoma znajti same (razen če so bili pri hiši rudarji).

Prve je selitev doletela Brišnikove: Martina in Terezijo Brišnik, njuno hčer Angelo z možem Karlom Stropnikom in otroki Karlom, Jožetom in Treziko.

Karl Stropnik je v Škalskih zgodbah²⁸ takole obujal začetke pogrezanja:

„Prišlo je leto 1956. Vaščani Pleterij smo kot vsa prejšnja leta za prvomajske praznike sadili krompir. Vse se je seveda delalo ročno; na Oremuževih in Cvenkovih njivah je bila popolna ravnina. Čez dober mesec so ženske ob okopavanju krompirja opazile mokroto v sredini njiv. Razpoke v zemlji so kot nož zarezale v življenje Pleterjanov. Nastal je preplah, da se je res začelo ugrezati najbolj ravno polje, in obvestili so rudnik. Rudniški geometri Erno Rahten, Ivan Pirš in še nekateri figuranti so po ogledu ugotovili, da se res pogreza, in to od osme etaže. Točno so predvideli smer, koder bo šla razpoka in v kakšni širini se bo ugrezalo, predvidoma med dvajsetimi in tridesetimi metri. Glavna razpoka je bila po predvidevanjih usmerjena na polovico naše hiše, pod kotom 45 stopinj – gledano na hišo. Nastal je preplah, saj se je skoraj vidno ugrezalo.«

Podobne spomine je ohranil Jože Kovač (Oremužev), ki jih je njegova žena Štefka takole zapisala v verzih:²⁹

*Takrat so Oremuževi v Loki
na njivi deteljo imeli
in sklenili, da drugo leto tam
pšenico bodo želi.*

*Jeseni so dobro pognojili,
deteljo preorali
in seveda skrbno
pšenico posejali.*

*Na zasneženi njivi
so opazili malo ugreznino,
rasla je pšenica
in z njo nesrečna jamica.*

²⁸ Karl Stropnik, Spomini na Pleterje: »Pleterje so bile ena luštna vas«, v: Škalske zgodbe, str. 77.

²⁹ Štefka Kovač, Prvi znaki ugrezanje Oremuževe domačije, v: zbirka pesmi Pod vodo vas, nad vodo glas, 2014, str. 38.

*Ko pšenica dozoreva,
se vedno bolj pogreza,
na enem delu njive
le klasje še iz vode gleda.*

*Žalostne so bile žanjice,
to je bil prvi znak resnice,
domača fanta pa sta sede na splavu,
trgala klasje, kar ga je še ostalo.*

Karl Stropnik takole nadaljuje:

»Naši objekti so bili od točke, kjer so opazili prvo ugrezjanje, oddaljeni približno 200 metrov. Oče je takoj stopil v stik z rudnikom, in sicer z Rudijem Mavzerjem, ki mu je leta 1948, ko je začel graditi novo gospodarsko poslopje, dejal, da »lahko gradi in da zaradi izpodkopavanja ne bo bolela glava ne njega in ne njegovih otrok.« Toda to je prišlo vse prehitro. Glava je bolela njega in še starega očeta. Res bi se morda bilo zavleklo, če bi bila v rudniku še takšna proizvodnja kot včasih, a ta se je močno povečala. Vsi križem kražem so si ogledovali situacijo in odločitev mož iz rudnika je bila: »Začnite si iskati drugi dom.«

Vem, da takrat starši in stari starši nekaj noči niso spali. V rudniku so odločili, da se decembra opravi cenitev nepremičnin in se vse skupaj plača. Prva cenitev naše domačije je bila opravljena 26. decembra 1956, dopolnilna cenitev tistega, kar ni bilo zajeto v prvi, pa 28. maja naslednje leto. Iz ugrezninskega pasu smo morali pridelke spraviti predčasno. Začeli smo podirati gozda, ki sta bila v naši in Oremuževi lasti.

Takoj smo začeli iskati nov dom. Ker nismo imeli drugih prevoznih sredstev, smo s kolesi *vandrati*³⁰ po Savinjski, Koroški, vse do Celja, Gornjega Grada in Slovenj Gradca, če bi kje našli primerno domačijo za nakup. Videli smo marsikaj. Kar je bilo cenovno ugodno, ni bilo primerno za hitro vselitev, drugje pa s ceno nismo prišli skupaj.«

³⁰ *Vandrati* – potovati.

Brišnikovi (in Stropnikovi) so kupili Bračunovo domačijo na Konovem, kamor so se preselili v dveh delih, saj nova hiša ni bila pripravljena za toliko ljudi. Konec leta 1957 so Pleterje zapustili Brišnikova Martin in Terezija ter njuna vnuka (Stropnikova), medtem ko sta Stropnikova Angela in Karl s sinom Karlijem še nekaj mesecev ostala v Pleterjah. Ker hiša ni bila več primerna za bivanje, so si zasilno bivališče uredili v svinjaki in svinjski kuhinji. Z rušenjem objektov (najprej hiše) so začeli 1. maja 1958 in končali, tik preden je voda zalila cesto, ki je vodila od Glinškovega klanca mimo Cvenka do Kasnika in naprej v Škale.

Podobna je bila tudi zgodba ostalih prebivalcev tega območja: pogosto so se razpoke pojavile čez noč, ko družine še niso bile pripravljene na selitev ali še celo niti niso vedele, kam naj bi šle. In tako so ostajale v napol porušeni hišah in se prebijale do njih čez ugreznine, dokler je bilo to mogoče. Zgovorna je fotografija, ki jo hrani Karel Bolha in prikazuje, kako so čez visoko udorino zgradili brv, da so lahko dostopali do hiše.

Karel Bolha je k fotografiji takole zapisal:

»To je fotografija domačije pri spodnjem Uršiču, kasneje po poroki Štefanije Uršič, Bolha.

Domačini so gradili mostove, samo da so lahko prebivali na svoji zemlji. A bitko z ugrezanjem so vseeno zgubili. Morali smo zapustiti domačijo. Rudnik nam je dal skromno

*Slika 4:
Dostop do
domačije
Spodnji Uršič
(Bolha) spomladi
leta 1964
(original hrani
Karel Bolha).*

odškodnino in preseliti smo se morali v stanovanje. Nihče nas ni vprašal: hočeš ali nočeš – moraš!«

Sicer pa se Karel Bolha, rojen leta 1945, takole spominja ugrezanja tega območja:

»Ne vem, koliko vam je znana zgodovina umiranja zaselka Pletarje in Škalskega hriba. Doživljal sem nastanek prvih razpok, nato ruševin in podiranja družbeno pomembnih stavb (šola, cerkev, občinska stavba, trgovina, gostilna ...) in seveda domačij.

Bil sem star 6 let, ko so Uršiči kosili na farovških travnikih. Kot je bila takrat navada, smo vsi pomagali pri sušenju sena. Na travnik je mati vzela tudi enoletnega brata. Položila ga je v senco drevesa, kjer je spal. V času kosila pa ga na tem mestu ni bilo. Nihče več ni bil lačen. Vsi smo takoj začeli iskati brata. Oče ga je tik pred večerom našel v razpoki pri cerkvi. Cerkev so kmalu potem porušili. Za zvonove so ob društvenem domu postavili lesen zvonik, v društveni dom pa postavili oltar in klopi iz cerkve. Tja smo hodili k maši, dokler je zgradba dopuščala varen vstop. Kasneje smo hodili k maši k Oblu, kjer so maševali kar v hiši. Tudi tu so se kmalu pokazale posledice rudarjenja in tako smo ostali brez Škalske fare. Spominjam se, da so v tem času naredili veliko vrtin in ugotavljali zemeljske sloje in količino premoga v Škalah.

Ko sem bil star 15 let, pa so se prve razpoke začele pojavljati tudi pri naši domačiji. Te so se hitro širile in že pred mojim odhodom v vojsko (na služenje vojaškega roka, marca leta 1964) smo naredili lesen most, da smo prišli do hiše. Razpoke so nastajale tudi na sami stavbi. Hiša, grajena iz doma narejene opeke in apna – cementa takrat ni bilo, ni bila kos hitremu premikanju tal. V vojsko sem še šel iz Škal, ob prvem vojaškem dopustu pa že nisem mogel do domačije. Po odsluženju vojski (avgusta leta 1965) sem lahko le še od daleč opazoval ugreznine in vedno večje jezero, ki je goltalo hišo za hišo. Izginjal je Ležen, bogat z lesom in plodovi. Izginjale so hiše, posestva in s tem tudi zgodovina in običaji nekega kraja. Skratka, izginile so naše Škale, potopljene v

vodo današnjih jezer. Pridružile so se še Gaberke, Družmirje, del Pesja in del Šoštanja. Ljudje smo se odselili. Pretrgane so bile naše vezi in mnogi se nismo več srečevali. Bolelo je, še vedno boli, a pomagati se ne da.«

Družina Pevec je bila ena zadnjih, ki je zapustila Pleterje. Sicer se je njihovo gospodarsko poslopje poleg hiše porušilo že leta 1964 – na isti dan, kot se je udrla Vrčkovnikova hiša (tistega dne je bila tombola v Velenju).

*Slika 5:
Hiša družine
Pevec – pred njo
že podrto gospo-
darsko poslopje,
leta 1964
(original hrani
Ivan Pevec).*

Ko se je pogrezanje nadaljevalo, je pred hišo nastal globok usek. Da so lahko dostopali v hišo, so uporabili stolpnice, ki so ostale od podrtega marofa in so bile ravno prav dolge. V hiši sta takrat živela le še Ivana Pevec in njen najmlajši sin Rudi (ter dve deklici, ki ju je Ivana vzela k sebi zaradi neurejenih družinskih razmer). Miroslav Pevec je umrl leta 1948 (naredil je samomor), istega leta pa je v nesreči umrla tudi njegova hči Anica. Sin Miroslav (Slavko) se je odselil v Ljubljano, sin Ivan pa je takrat že stanoval pri dekletu v Velenju.

Ivan Pevec se zadnjih dni bivanja svoje mame in brata v Pleterjah takole spominja:³¹

»Razpoke pred našo hišo so postajale vse večje in pravni referent rudnika Koren je zavlačeval, da bi se mama in Rudi

³¹ Ivan Pevec, *Življenje je kot reka* (Velenje, 2008).

izselila iz podirajoče se hiše. Uprava rudnika je dobila uradno zahtevo od tajništva za notranje zadeve občine Velenje, da ni več varno bivati v hiši in da ju morajo takoj preseliti. V nekaj dneh so odgovorni na rudniku našli zanju trisobno stanovanje na Jenkovi 5.«

Zaključek

Takšnih in podobnih zgodb je bilo toliko kot hiš v Pleterjah. Žalostnih in mučnih. Večina zadnjih prebivalcev Pleterij jih je že odnesla v grob.

Gledano z današnje perspektive, ljudem najbrž ni bilo najhuje oditi v nov dom (vsaj ne mlajšim, ki so jim vseč spremembe). Gotovo pa so se čutili še dodatno prizadeti in brezpravi ob dejstvu, da so bile vse sile odgovornih in oblastnih organov usmerjene v izgradnjo mesta, v katerega so, bodimo poštene, prihajali večinoma ljudje od drugod. Za domačine, ki so stoletja obdelovali zemljo v tej dolini, pa ni bilo dovolj posluha in včasih tudi ne prostora.

S potopom Pleterij in drugih zaselkov, predvsem pa nekdanjega središča vasi Škale, je za vedno izginil pomemben del naše dediščine. V časih, ko se je bilo treba boriti za streho nad glavo, so najbrž le redki lahko pomislili na to, marsičesa pa tudi realno ni bilo možno fizično ohraniti. Upanja je čedalje manj, morda pa se vendarle še kaj najde ... Če ne v materialni obliki, pa vsaj v besedi.

V društvu REVIVAS Škale si bomo iz drobcev spominov še naprej prizadevali sestaviti čim bolj avtentično podobo potopljenih delov vasi.

Slika 6: Oremuževa domačija – spredaj razvaline gospodarskega poslopja, zadaj kozolec in hiša (original hrani Jože Kovač)